

fantáziájának felkeltése, képzeletünk serkentése, aktivizálása.

Színháztörténeti közhely és babona, hogy Shakespeare színpadán nem volt díszlet, csak egy-egy felirat: erdő, vár, város, mező, s ez untig elég volt. A néző fantáziája a drámai szöveg és szituáció meg a színészi játék segítségével pontosan azt képzelte oda, amit kellett. Mit jelentsen ez? Több száz évvel ezelőtt a nagyérdemű néző élenkebb, ne mondjam fejlettebb képzelettel bírt, mint az atomkori? Talán mégsem. Csak a Shakespeare-kori és a mai színház között volt egy hosszú korszak, amely alapján nem véletlenül kapta a színház a festett világ nevet. S a valóságphasogató, sokszor dilettáns mázománnyvásznak többet ártottak a színháznak, mint amennyire sikerült nekik a realitás illúzióját kelteni, helyettesíteni a valóságot. Tehát egészen természetes reakció a színpadi eszközök, kellékek szintjén jelentkező naturalizmusigény. Az igazi víz, sör, szappan, tükrötjás vagy rántotta, pázsit, fa, agarak, tyúkok, az eső, a szél, a hó...

Csak valamiről mintha megfeledezne a színház. Arról, hogy amíg a valóság optimális látszatát igyekszik kelteni, addig nem csak a néző képzeletét tompítja, fantáziájának aktivitását áldozza fel, hanem a látvány elvonja a néző figyelmét is. Lehet, hogy az eső, a hó, a szél fokozza a színház valóságosságát, de közben elveszik a hó, az eső, a szél drámai funkciója, mert ugyebár nem öncélúan, hanem drámaiság, az atmoszféra-teremtés érdekében esik, fúj, havazik a színpadon. Ha csak azt nézzük, hogy zuhog alá az eső, azt figyeljük, hogy vajon megáznak-e a színészek, előnti-e a színpadot a víz, s arra nem is gondolunk, hogy az eső Cetinjen vagy Belgrád külvárosában milyen összefüggésben van az emberek közérzetével, hogyan függ össze sorsukkal, életükkel, ha nem az a fontos, hogy hány liter eső folyik

le a színpadnyílás fölé rejtett vízvezetékcsőből s hőmpölyög alá a rögrönzött színpadi csatornán, hogy feláztatja-e a színpad padlózatát vagy csak a szőnyegburkolatot teszi tönkre, hanem hogy az az átkozott nyirkosság mennyire van hatással az emberekre, áztatja őket — képletesen — mállóvá. Vagy amikor eláll a színpadi eső, s csak az ütemmérté egyenletességével kopogó csepegést halljuk, akkor is arra gondolunk, hogy hanyag volt az ügyelő, nem jól zárta el a csapot, vagy hogy ismét csütörtököt mondott a technika, s azt a rohadt csapot itt sem lehet elzárni, nem pedig arra, hogy az előttünk kibontakozó, játszódó dráma szereplőinek élete, világa ilyen metronóm-csepegésű egyhangúsággal múlik, hogy ennek az idegesítő csepegésnek mélyebb, komolyabb jelentése, drámai funkciója is lehet: a színpadi alakok idegesítően, embertőlőn eseménytelen életét is jelképezheti.

Persze lehet, hogy valóban a csap volt rossz vagy az ügyelő volt hanyag.

GEROLD László

K É P Z Ö M Ű V É S Z E T

OTO BIHALJI-MERIN, A KRITIKUS

A megszokottól eltérő kiállítást látunk márciusban a belgrádi Modern Művészeti Múzeum szalonjában. A kritikus arca címmel megrendezték Oto Bihalji-Merinnak, az ismert műbírálónak a kiállítását.

Milyen lehet egy kiállítás, mely egy kritikus munkásságát tárja elénk? Milyen lehet egy kiállítás, mely egy olyan sokoldalú, már-már reneszánsz típusú embert, alkotót kíván bemutatni, amilyen Bihalji?

A tárlókban levelek, fényképek, könyvek. Üveg alatt lapkivágások, könyvborítók, folyóiratok, rajzok, fényképek, könyvoldalak, fakszimilék. Bihalji, a fáradhatatlan kutató. Bihalji, az író. Bihalji, a forradalmár. Bihalji, a világutazó. Bihalji Spanyolországban, Bihalji Svájcban, Bihalji hadifogságban. Bihalji, a szerkesztő, a kiállítás-rendező és -szervező. Bihalji, a művészet, az irodalom, a repülés és a szabadság megszállottja. Egy ember útja a zimonyi földszintes háztól, a szobafestő-dinasztiától a művészet új értékeléséig. Egy ember útjának állomásai: a mostari kertészkedés, a belgrádi szobafestőmunka, a németországi és hazai munkásmozgalmi tevékenység, a berlini festőiskola, a belgrádi irodalmi munkásság, lapszerkesztés, könyvkiadás, a párizsi irodalmi és művészeti körök, a 34-es moszkvai írókongresszus, a svájci emigráció, a spanyolországi harcok, újságírás, művészettörténeti kutatások, a modern művészetek igazának hirdetése, védelmezése, számos művészettörténeti, — elméleti és kritikai mű, kiállítások, tévé-műsorok.

A kiállítás alkalmából a Nolit Könyvkiadó, melynek Bihalji-Merin — bátyjával, a mártírhaltalt halt Pavléval együtt — alapítója volt, könyvet adott ki, ez tartalmazza Bihalji önéletrajzi és művészeti vallomását, életrajzi adatait, valamint ötven évre kiterjedő, 38 könyvet, több mint 600 cikket, tanulmányt és 12 filmet, illetve tévé-műsort felölelő bibliográfiáját. Egy hatalmas, minden elismerést megérdemlő életmű felett tart szemlét ez a szerény, de egyszerűségében izléses kiállítású könyv.

Művészeti credójának számító írásában Bihalji kifejti, hogy a kritikus ítélet előfeltétele a kritikus „őszintesége, bátorsága, függetlensége és erkölcsi felelőssége”. Ez jellemzi Bihalji kritikus működését is. „Amióta gondolkodom, a művészetnek élek — mondja. — A művészet és a politika kísér-

nek életutamon.” Szerinte a művészet-szemlélet századunkban gyökeresen megváltozott. Ezeket a változásokat azonban nem vette eléggé tekintetbe a művészettörténet. Szükségesnek látszik a tudományos és történelmi szemlélet elfogadása, az Európa-centrikus szemlélet és az elavult értékskálák re-víziója. Már döngeti a kapukat az a művészet, mely minden emberhez szól. Kifejezőeszközei — Bihalji termelőeszközöknek nevezi őket — megfelelnek a modern kor elektronikus készülékeinek: a mozgó- és hangos képek, tehát a film és a tévé. „Habár ma gyakran beszélnek a művészet válságáról — véli Bihalji —, úgy gondolom, hogy az eddigiek során még sohasem szötte át a művészet az emberiség tudatát annyira, mint most... Nem szójáték, ha azt mondom: a művészet csak akkor művészet, ha nem csak művészet.” A művészet, Bihalji szerint, az emberiség alkotómunkásságának aktív és immansz részese. Mert a művészetre minden embernek szüksége van, „mint hídra, mely a lét mélyebb valóságába vezet”.

Bihalji művei — mint igazi világpolgár alkotásai — széles e világon megjelennek és ismertek, s alighogy megnyílt ez a kiállítás — melynek folyamán a kritikusi előadásokat is tartott életútjáról, munkásságáról, művészeti nézeteiről —, Bihalji máris új könyveken dolgozik, új utazásokra készül, új megmozdulást szervez.

Bihalji, a fáradhatatlan író, művész, forradalmár. Aki most, életének 73. évében is példát mutat aktivitásával, alkotóerejének teljes bevetésével — soha életében semmit sem csinált fél kézzel vagy félerővel —, emberi magatartásával, nemzetköziségével, a haladó művészet és a művészet haladása melletti állásfoglalásával.

Ez a kiállítás s a vele járó könyv nemcsak számadás egy életműről, hanem jeladás, és lépés, még egy lépés a művészet és az emberiség jövője felé.

T. L